

Notulen van de vergadering van de Ministerraad op 10 feb. 1962

*'s Morgens te 10.30 uur aangevangen, Trêveszaal.

Aanwezig: De Minister-President De Quay en de Ministers Van Aartsen, Beerman, Cals, Klompé, Korthals, Luns, Marijnen, De Pous, Toxopeus, Visser en Zijlstra (afwezig is Minister Veldkamp).

Voorts zijn aanwezig de Staatssecretarissen Bot, Calmeyer, Van Houten en De Jong.

Secretaris: J. Middelburg.

Nieuw-Guinea

Minister *Luns* deelt ten behoeve van de Ministers die afwezig zijn geweest mede, dat er geen belangrijke nieuwe ontwikkelingen zijn. De besprekingen zonder veel methode van U Thant met onze Ambassadeur Schürmann en van U Thant met de beide Indonesische vertegenwoordigers zijn voortgegaan. Een resultaat stuit nog steeds af op de onwil van Indonesië om besprekingen te beginnen, als het niet zeker is van succes en Nederland vooraf heeft ingestemd met de overdracht van het bestuur. In verband met allerlei particuliere contacten met Indonesiërs is besloten aan de Nederlandse ambassadeurs mede te delen, dat ingeval Indonesische vertegenwoordigers mededelingen hebben voor de Nederlandse Regering zij deze in ontvangst kunnen nemen. Van Indonesische zijde heeft men dit zo voorgesteld, dat de Nederlandse Regering graag in contact wil treden en dat in Londen onderhandelingen met de Nederlandse ambassadeur zouden plaats vinden. De Ambassadeur in Washington Dr. Van Roijen heeft herhaaldelijk tegen spreker gezegd, dat hij deze opdracht betreurt (wegens het mogelijke misbruik waarbij dit als bilateraal overleg wordt voorgesteld). Spreker heeft hem geantwoord, dat deze opdracht nodig is met het oog op de situatie in Nederland zelf. Spreker heeft vorige week vrijdag van Minister Visser vernomen, dat de Japanse Regering het landen van chartervliegtuigen ten behoeve van de aflossing van militairen op Nieuw-Guinea niet toestond, waaraan hij toevoegde, dat deze dan via Amerikaanse vliegvelden zouden moeten gaan. Dr. Van Roijen adviseerde dit eerst met het State Department te bespreken; dit is gedaan, maar achteraf vraagt spreker zich af of dit advies wel goed was. Bij het eerste contact met het State Department is ingestemd met de eerste chartervlucht. Toen spreker afgelopen zondag met Minister Visser afsprak de tweede chartervlucht niet te laten doorgaan bleek later, dat de eerste toch mislukt was, aangezien de Amerikaanse Ambassadeur Rice bij de Minister-President met de boodschap is gekomen, dat de eerste chartervlucht niet was toegestaan. Dit bericht kwam nadat de ruiten in de Amerikaanse ambassade in Djakarta waren ingegoooid. Door dit wisselend beleid ondervindt de Amerikaanse Regering nu van alle kanten kritiek. In de Raad van plaatsvervangers van de NAVO is door anderen dan de Nederlandse vertegenwoordiger op scherpe wijze over deze kwestie gesproken. Niettemin is de indruk zowel in ons land als in het buitenland ongunstig. Nergens heeft men vermeld, dat het ging om één vliegtuig en dat de Amerikaanse Regering de zaak zou heroverwegen als het overleg door U Thant mislukt. De Amerikaanse Regering heeft op hoog niveau zware druk op de Japanse Regering uitgeoefend om de normale vluchten van de KLM te laten doorgaan. Dr. Van Roijen heeft een uitermate duidelijk gesprek gehad met Harriman.

De Indonesische Minister Subandrio heeft gezegd, dat Indonesië bereid is de preconditionie voor een bespreking met Nederland te laten vallen, indien het doel van deze bespreking is de overdracht van het bestuur aan Indonesië, wat ook haast weer een preconditionie is. Spreker deelt tenslotte het een en ander mede over de bemoeienissen van de waarnemend Secretaris-Generaal U Thant met de Indonesische gevangenen van het treffen bij de Vlakke Hoek. Thans is afgesproken, dat U Thant iemand van het Internationale Rode Kruis als zijn

persoonlijke vertegenwoordiger zal zenden. De bedoeling is, dat de gevangenen via Singapore naar Indonesië terugkeren.

De *Minister-President* deelt mede, dat hij op verzoek van het Eerste-Kamerlid De Gou zich bereid had verklaard hem op 1 februari te ontvangen. In verband met de gladheid was deze echter zo laat, dat spreker hem maar even te woord kon staan. Aangezien Dr. De Gou 's middags niet kon terugkomen, is een nieuwe afspraak voor de week daarop gemaakt. Nog voor dit volgende gesprek ontving spreker een brief van Prof. Duynstee, die hij ook aan enkele Kamerleden en hoofdredacteuren vertrouwelijk had toegezonden. Hierin werd medegedeeld, dat enige Indonesische vertegenwoordigers een gesprek met een Nederlandse politicus hadden gehouden, waaruit een aantal voorstellen waren voortgevloeid die deze aan de Nederlandse Minister-President zou overbrengen. Bij het gesprek deelde Dr. De Gou mede, dat hij de bedoelde politicus was. Spreker heeft gezegd dat hij geen verslag van een bespreking wilde horen, maar de zaken zwart op wit wilde. Voorts releveerde hij de beslissing, dat als Indonesische vertegenwoordigers enige boodschap hebben zij deze aan een Nederlandse ambassadeur konden geven. Dr. De Gou heeft verder aan spreker niets medegedeeld. In de Tweede Kamercommissie voor Buitenlandse Zaken bleek, dat men niet geheel onkundig was van het gesprek, dat Dr. De Gou had gevoerd. Nader is gebleken, dat dit gesprek heeft plaats gehad in tegenwoordigheid van figuren van Indonesische inlichtingendiensten.

Minister *Luns* is van oordeel, dat de Minister-President Dr. De Gou voor deze zaak niet meer moet ontvangen.

Staatssecretaris *Bot* deelt mede, dat het doel van zijn bezoek aan Nieuw-Guinea is geweest een algemene oriëntatie te krijgen en gedachtenwisselingen te hebben met veel mensen, die zelf - door het ontbreken van gemeenteraden en dagbladen in de meeste landstreken - daartoe nauwelijks gelegenheid krijgen, zodat een nadere toelichting zijnerzijds op het regeringsbeleid mede nuttig was. Spreker heeft in de meeste belangrijke plaatsen besprekingen gehouden. Deze hebben plaats gehad met ambtenaren, leden van de Papoeabevolking, Ambonezen, Keiezen, Chinezen en ook met vertegenwoordigers van zending en missie. Voorts heeft hij gesprekken gehad met groepen, die Indonesisch gezind zijn. Nu de resultaten van de ontwikkelingsarbeid op Nieuw-Guinea duidelijker worden, zijn de Papoea's niet bereid zich passief neer te leggen bij de ontwikkeling der dingen, waarbij zij in het bijzonder ook aan de ontwikkeling in Nederland zelf denken. Door de Indonesische actie is ook het nationaliteitsbesef sterker geworden. Zij volgen met zorg het wegtrekken van een aantal Europeanen van Nieuw-Guinea, aangezien dat meebrengt, dat de ontwikkelingsplannen niet meer even snel ten uitvoer kunnen worden gelegd. De Europeanen op Nieuw-Guinea hebben in het algemeen vertrouwen in de Regering, maar vragen zich met zorg af wat na dit Kabinet komt. Zij vragen ook waarom niet meer propaganda wordt gemaakt met de resultaten van het Nederlands bestuur. De uitlating van Mr. Schürmann (bij de bespreking van het plan-Luns inzake internationalisatie), dat Nederland bereid is zijn strijdmacht terug te trekken, heeft ook ongunstig gewerkt. Een en ander leidt tot een zekere matheid, waardoor o.a. in bepaalde gevallen ambtenaren nauwelijks op tournee durven te gaan. De brief van Ds. Locher van het zendingshuis in Oegstgeest waarin wordt opgeroepen te bidden, dat Nederland zo snel mogelijk het gebied aan Indonesië overdraagt, heeft bij de zending op Nieuw-Guinea vrij veel tegenspraak ontmoet. Bij zijn bezoek is het spreker duidelijk geworden, dat als het Nederlandse gezag wegvalt de bewoners van het gebied elkaar te lijf gaan.

Spreker heeft bij zijn bezoek voorts nagegaan hoe het staat met de kwestie van de evacuatie en van de garanties. De zgn. vrijwillige evacuatie heeft hij bij zijn besprekingen steeds bestreden op grond van de argumenten, die hij vóór zijn vertrek in de Ministerraad had genoemd. Een moeilijkheid bleek, dat de mensen wie het aangaat geen uitingsmogelijkheden hebben. Er worden thans burgerbeschermingcommissies opgericht, die tevens gelegenheid geven over de eigen situatie te spreken. Voorts heeft spreker erop gewezen dat het plan voor evacuatie in een noodsituatie in de brandkast van de militaire Commandant ligt. Ondanks de opleving na de

maritieme ontmoeting bij de Etnabaai moet men het gevoel van onzekerheid bij de Europese en Chinese bevolking niet onderschatten.

De moeilijkheden met het bedrijfsleven zijn spreker ook duidelijker geworden. Als (Chinese) handelaren hun zaak sluiten, werkt zoiets naar twee kanten; men kan dan niet meer de dingen bij deze Chinezen kopen, maar omgekeerd kopen deze ook niet meer bij de bevolking de waren op. Spreker stelt voor, dat de kwestie van het bedrijfsleven eerst op ambtelijk niveau (Binnenlandse Zaken, Financiën, Defensie/Marine en eventueel Economische Zaken en Buitenlandse Zaken) wordt besproken, waarna het resultaat aan de Ministerraad wordt voorgelegd. Tenslotte heeft spreker nog kwesties inzake nationaliteit en naturalisatie en ook de mogelijkheid van vlootversterking besproken.

Minister *Visser* herinnert aan het besluit de dienstitijd op Nieuw-Guinea in overeenstemming te brengen met die voor de parate troepen hier te lande. Op Nieuw-Guinea beschikt men daardoor over meer manschappen, die langer blijven. Het programma voor de Hunter-jachtvliegtuigen is halverwege uitgevoerd en wordt versneld. Er is voorts een tanker naar Nieuw-Guinea gezonden, waardoor de marine minder afhankelijk is van de twee opslagdepots. Deze maatregelen hebben extra-kosten meegebracht, die naar sprekers mening niet onder het defensieplafond behoren te worden gebracht. Intussen is het een feit, dat deze maatregelen in het algemeen de marine, de luchtmacht en de landmacht hier te lande verzwakken. Men zal echter door de moeilijkheden van korte termijn (om Nieuw-Guinea) de inspanning op lange termijn (in het kader van de NAVO) niet moeten verminderen. Anders krijgt men vertraging in de mechanisatie van het leger en bij de scheepsbouw voor de marine. Minister *Zijlstra* stelt de vraag waarom Minister *Visser* de defensie van Nieuw-Guinea als activiteit van korte termijn ziet. Minister *Visser* hoopt, dat door de activiteit van Buitenlandse Zaken de Nieuw-Guineakwestie een wat rustiger karakter zal krijgen, terwijl de Russische dreiging van lange adem is. De onzekerheid omtrent het luchtvervoer alsmede de mogelijkheid, dat meer landmachtstroepen naar Nieuw-Guinea vervoerd moeten worden maakt het wenselijk, dat de Raad nu al besluit, dat de voorbereidingen voor die noodzakelijke maatregelen worden getroffen (o.a. keuringen, inenting en het maken van formaties). Als het smaldeel, dat nu in de West is, naar Nieuw-Guinea moet gaan, zal hierover in het begin van maart beslist moeten worden. Aan al deze zaken zijn extra-kosten verbonden, die niet ten laste van de lange-termijnzaken (van de NAVO) kunnen komen.

Minister *Cals* leest in de kranten regelmatig de suggestie, dat de voorstellen van Indonesische kant, die ons land via Prof. Duynstee, Dr. De Gou e.a. bereiken, niet zo onaanvaardbaar zijn, maar dat de Regering op formele gronden er geen kennis van wil nemen. Spreker meent, dat duidelijk naar buiten moet worden gezegd, dat deze voorstellen werkelijk onaanvaardbaar zijn. Minister *Luns* acht het mogelijk, dat een voorlichtingsambtenaar duidelijk aan de pers zegt, dat in tegenstelling met de suggestie, dat via de particuliere contacten aanvaardbare voorstellen uit Indonesische hoek komen, al deze voorstellen niet aanvaardbaar zijn. Minister *Klompé* meent, dat duidelijk moet worden gezegd, waarom de Regering de particuliere contacten afwijst, nl. omdat zij tegen bilaterale besprekingen is. De *Minister-President* voegt hieraan toe, dat het bezwaar daartegen bovendien is, dat het de pogingen van de waarnemend Secretaris-Generaal U Thant doorkruist. De *Raad* verklaart zich ermede akkoord, dat een dergelijke verklaring wordt uitgegeven.

Minister *Marijnen* heeft in het buitenland uit de kranten en de radioberichten een verwarde indruk gekregen. Spreker acht het daarom wenselijk met de publiciteit zover te gaan als de contacten met U Thant en de Amerikaanse Regering toelaten. Minister *Luns* is het met dit laatste wel eens, maar er is zo weinig te publiceren. Dr. Van Roijen heeft aan de pers gezegd, dat hij de besprekingen met Indonesië dichter bij gekomen achtte, maar heeft na de vraag, waaruit hij dit afleidde, op Schiphol bij zijn vertrek verduidelijkt, dat hij alleen de hoop heeft uitgesproken, dat het zo is. De *Minister-President* stelt ter afsluiting van dit deel der bespreking de volgende conclusies voor:

1°. Aan de pers zal een mededeling worden gedaan, dat de Regering particuliere contacten met Indonesische vertegenwoordigers afwijst, omdat deze verstorend werken op het bemiddelingswerk van de wnd. Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties U Thant.

2°. Omtrent het contact van Dr. De Gou zal gesproken worden in de Eerste-Kamercommissie voor Buitenlandse Zaken. Voorts zal aan de voorzitters van de vijf fracties van de Tweede Kamer gezegd kunnen worden, dat het opnemen van contact met Indonesiërs door particulieren blijkens de ervaring met Dr. De Gou ook het gevaar inhoudt, dat men ongewild aan inlichtingendiensten medewerking verleent.

De *Raad* verklaart zich met deze conclusies akkoord.

De *Minister-President* brengt vervolgens de politieke zijde van het beleid in bespreking.

Minister *Van Aartsen* vraagt zich af of Minister Luns met het afspreken van een bezoek aan Tokio niet het politieke risico loopt, dat de Japanse Regering op een gegeven moment dit bezoek onmogelijk maakt. Minister *Luns* acht het nuttig, dat niet alleen de Indonesische Minister van Buitenlandse Zaken een bezoek aan Tokio brengt; hij heeft een enthousiaste boodschap van zijn Japanse ambtgenoot ontvangen ter uitnodiging. Afgesproken is, dat op het laatste ogenblik voor dit bezoek tegelijkertijd in Japan en Nederland hiervan mededeling zal worden gedaan. De *Minister-President* stelt voor, dat de beslissing over de vraag of dit bezoek aan Tokio zal doorgaan even wordt aangehouden.

Spreeker heeft na de Amerikaanse weigering van de landing van chartervliegtuigen met Minister Luns besproken of het niet nuttig zou zijn, dat de Minister van Buitenlandse Zaken een bezoek aan de Verenigde Staten brengt om het Nederlandse standpunt te bepleiten en te vernemen hoe de situatie is. Minister *Beerman* merkt op, dat de Amerikaanse Regering voorop loopt bij acties tegen Cuba, maar ten aanzien van Indonesië tracht te bewerken, dat dit land niet naar de communistische kant afglijdt. Als dit de algemene lijn van de Amerikaanse politiek is, zal Nederland het beleid van de Verenigde Staten in deze kwestie nooit omkrijgen. Minister *Luns* antwoordt, dat de Amerikaanse publieke opinie tijdens de Indische kwestie in de jaren 1945-1949 steeds tegen Nederland was gericht. Dit is thans niet het geval. Van belang is, dat de publieke opinie in Amerika meer invloed heeft op de regeringspolitiek van de Verenigde Staten dan de publieke opinie in Nederland op het regeringsbeleid hier te lande. In 1959 was de defensie van Nieuw-Guinea vrij zwak. Spreeker heeft (samen met Dr. Van Roijen) naar aanleiding van de duidelijke voorbereidingen, die Indonesië toen voor een invasie maakte, een bespreking met de toenmalige Amerikaanse Minister van Buitenlandse Zaken Dulles gehad. Op sprekers vraag of hij van oordeel was, dat Nederland Nieuw-Guinea zou moeten abandonneren, antwoordde Dulles, dat dit het laatste was, dat Nederland zou moeten doen. Hij heeft daaraan de verklaring verbonden, dat Amerika bij een Indonesische aanval op dezelfde wijze zou reageren als bij een aanval op Formosa of Israël. Spreeker heeft na het optreden van de nieuwe administratie aan Minister Rusk gevraagd of de Amerikaanse Regering dit nog onderschrijft, waarop een bevestigend antwoord is gekomen. Er was het gerucht, dat president Kennedy aan U Thant zou hebben gezegd, dat het het beste zou zijn, als Nederland afstand van Nieuw-Guinea deed ten gunste van Indonesië, onder toezicht van de Verenigde Naties. Bij navraag is dit door Stevenson en later ook door Kennedy zelf ontkend. Sprekers analyse van het Amerikaanse beleid is, dat Amerika heel ver zal willen gaan om een militair treffen in deze kwestie te voorkomen. Spreeker is bevreesd, dat Nederland, ondanks dat Harriman nog zojuist waardering heeft uitgesproken voor het Nederlandse uitgangspunt inzake het zelfbeschikkingrecht, toch nog onder grote druk zal worden gezet. Het vroegtijdig overdragen van het bestuur over Nieuw-Guinea houdt echter het gevaar in van een Kongo-situatie. Spreeker is voornemens in Washington heel klare wijn te schenken. Als dan de Amerikaanse Regering zegt, dat Nieuw-Guinea het beste aan Indonesië kan worden overgedragen, is spreker niet de mening toegedaan, dat Nederland dit direct moet doen; hij verwacht echter niet, dat Amerika dit standpunt zal innemen.

Minister *Zijlstra* is, wat de financiële kant betreft, van oordeel, dat het punt, dat Minister Visser aansneet, in deze vergadering niet uitputtend kan worden behandeld, maar spreker wil wel reeds stellen, dat hij een van Minister Visser afwijkend standpunt inneemt. Spreker verwacht dat de vraag van het gereedmaken van dienstplichtigen voor uitzending ter versterking van de defensie op Nieuw-Guinea in snel tempo het politieke standpunt in ons land wordt. Hij vindt het principieel en financieel onaanvaardbaar, als wat ter versterking van Nieuw-Guinea wordt gedaan niet ten laste van onze NAVO-verplichtingen zou gaan. Als Nederland zijn eigen militaire krachten niet zou kunnen inzetten, als dit voor de defensie van het koninkrijk nodig is, zou hij dat een politieke fout achten. Spreker herinnert er voorts aan welke moeilijkheden hij in de Tweede Kamer heeft gehad na het besluit van de Regering om de defensie-uitgaven te verhogen ter vervanging van wat aan Amerikaanse hulp is weggefallen. Over wat te wachten staat als de Regering zou beslissen grote militaire contingenten naar Nieuw-Guinea te zenden, heeft men op het terrein van de buitenlandse politiek met de chartervlucht al een voorproefje gehad. Maar ook op het terrein van de binnenlandse politiek zou dit tot een grote verscherping van de betrekkingen leiden. Spreker heeft de indruk, dat dit niet te trekken zal zijn.

Minister *Klompé* begrijpt, dat de verantwoordelijkheid voor de defensie op Nieuw-Guinea voor Minister Visser zwaar weegt, maar de andere NAVO-landen, zoals Portugal, Frankrijk en België hebben in overeenkomstige situaties hun defensiebijdragen aan de NAVO niet gehandhaafd. Op het moment, dat de Amerikaanse Regering zou mededelen, dat de zevende vloot bij Indonesische agressie zou optreden, zou de gehele situatie zich wijzigen. Spreekster gelooft niet, dat de Amerikaanse Regering dit zal mededelen en daarom kan versterking van de strijdkrachten op Nieuw-Guinea nodig zijn, maar dit zal dan ten koste van de Nederlandse inspanning in het kader van de NAVO moeten gaan. Staatssecretaris *De Jong* meent, dat het moeilijk is eenzijdig een verzekering van Amerikaanse steun te krijgen. Wel is denkbaar, dat de Amerikaanse Regering verklaart, dat wie een aanval in dit gebied begint, de zevende vloot tegen zich zal vinden. Minister *Luns* heeft niet beluisterd, dat Minister Visser heeft voorgesteld al nieuwe maatregelen te nemen, hangende het overleg van U Thant. Nederland moet ook oppassen in dit stadium aan Indonesië voorwendsels te geven om de pogingen van U Thant te kunnen afwijzen. De Amerikaanse Regering zal echter haar gehele politiek herzien, als Indonesië halsstarrig blijft.

De *Minister-President* meent, dat Minister Visser onderscheid maakt tussen tweeërlei soort maatregelen, enerzijds maatregelen om wat er aan defensiemiddelen op Nieuw-Guinea is in stand te houden, anderzijds maatregelen ter versterking van het potentieel (bijv. het doorzenden van de marineschepen, die thans in de West en in de Middellandse Zee oefenen). Minister *Visser* antwoordt, dat het ene deel van de maatregelen wel al genomen is; over de rest zal de Ministerraad een beslissing kunnen nemen na het bezoek van Minister Luns aan Washington. Staatssecretaris *Calmeijer* licht nog toe, dat vanwege Defensie niet wordt voorgesteld, datgene te vervangen wat aan de NAVO-bijdrage wordt onttrokken, maar alleen de grotere kosten, die hiermee gemoeid zijn, niet onder het defensieplafond te brengen.

De *Minister-President* stelt voor niet thans te komen tot definitieve conclusies over het nemen van nieuwe maatregelen en over de kwestie van de financiering; na het bezoek van Minister Luns aan Washington zullen deze zaken dan opnieuw aan de orde komen. De *Raad* verklaart zich hiermede akkoord.